

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Β΄ & Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011 -

Στον σχεδιασμό του διδακτικού σεναρίου συνεργάστηκαν:

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, Επίκουρη Καθηγήτρια Νε. Φιλολογίας – Παν. Κύπρου
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΕΛΙΩΤΗ, Φιλολόγος, Γραφείο Αναλυτικών Προγραμμάτων

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

Η οργάνωση ενός διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Λογοτεχνίας

(α) με σημείο αναφοράς το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας και

(β) με σκοπό να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ:

- επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων·
- καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη·
- ανάπτυξη κομβικών ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα.

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: «Ο τόπος μου κι οι άνθρωποι»
< ενδεικτικό διδακτικό σενάριο >

I. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

<p>ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ Μποτίλια στο πέλαγο (από το <i>Μοθιστόρημα</i>)</p> <p>Τρεις βράχοι λίγα καμένα πεύκα κι ένα ρημοκλήσι και παρά πάνω το ίδιο τοπίο αντιγραμμένο ξαναρχίζει τρεις βράχοι σε σχήμα πύλης, σκουριασμένοι λίγα καμένα πεύκα, μαύρα και κίτρινα κι ένα τετράγωνο σπιτάκι θαμμένο στον ασβέστη και πάρα πάνω ακόμη πολλές φορές το ίδιο τοπίο ξαναρχίζει κλιμακωτά ως τον ορίζοντα ως τον ουρανό που βασιλεύει.</p> <hr/> <p>ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ Η ελληνική γλώσσα</p> <p>Όταν κάποτε φύγω από τούτο το φως θα ελιχθώ προς τα πάνω όπως ένα ρυακάκι που μουρμουρίζει. Κι αν τυχόν κάπου ανάμεσα στους γαλάζιους διαδρόμους συναντήσω αγέλους, θα τους μιλήσω ελληνικά, επειδή δεν ξέρουνε γλώσσες. Μιλάνε μεταξύ τους με μουσική.</p>	<p>ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ Η Ορθοδοξία</p> <p>Γλυκό που είναι το σκοτάδι στις εικόνες των προγόνων άμωμα χέρια μεταληπτικά ρούχα που τ' άδραξεν η γαλήνη και δε γνωρίζουν άνεμο βαθιά το ελέησον απ' τους άυλους βράχους τα μάτια σαν καρποί ευωδάτοι. Κι ο ψάλτης ολόσωμος ανεβαίνει στο πλατάνι της φωνής καημένες κόσμε θυμίαμα η γαλάζια οσμή κι ο καπνός ασημένιος κερί να στάζει ολοένα στα παιδόπουλα καημένες κόσμε σα βγαίνουν –ω χαρά πρώτη– με το Ευαγγέλιο και με τις λαμπάδες κι ύστερα η μεγάλη χαρά να συντροφεύουν τ' Άγια... Ο παπα-Γιάννης τυλιγμένος τ' άσπρο του φελόνι καλός πατέρας και καλός παππούς με το σιρόκο στη γενειάδα χρόνια αιώνες χρόνια και νιάτα πόχει η ομορφιά!...</p>
<p>ΤΟΛΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ Ελλάδα 1979</p> <p>με το αίμα μου σε ιστορώ πατρίδα μου πολιτείες παραδομένες στο μπετόν δρόμοι σημαδεμένοι με ξενικές επιγραφές κάθε οικοδομή και μια τράπεζα κάθε γωνιά κι ένα φροντιστήριο κάθε διαμέρισμα κι ένα διαφθορείο οι νέοι με τα μηχανάκια τα αυτοκίνητα στο πεζοδρόμιο αναρίθμητα ξενοδοχεία και υπηρέτες εκτρώσεις σε ιδιωτικά ιατρεία οι άρρωστοι στους διαδρόμους των νοσοκομείων δεκατρείς χιλιάδες δικηγόροι στην πρωτεύουσα και οι εργολάβοι σε απεργία με παγάκια και ξηρούς καρπούς προδότες που δοξολογούνται δωσίλογοι που αμείβονται χαφιέδες που καταχωρούν τα ίχνη της αγωνίας μας στο καφενείο του χωριού ο λαός περιμένει πριν και μετά τις διαφημίσεις το επόμενο έμβασμα του μετανάστη το επόμενο αστυνομικό σίριαλ την επόμενη μοναδική διέξοδο κοινή ευρωπαϊκή εξαγορά</p>	<p>ΒΑΚΗΣ ΛΟΪΖΙΑΗΣ Μικροαστοί</p> <p>Καθηλωμένοι στις κουνιστές μας καρέκλες αποζητάμε τις υπηρεσίες αλλοδαπής οικιακής βοηθού. Σχεδόν αγγλόφωνοι παρατηρούμε τεθλασμένες γραμμές να διαγράφονται πάνω στη γη μας. Η ιδέα της αντιπαροχής σαηνεύει τη σκέψη μας μα στο καλάθι δεν απόμειναν κλήροι. Πώς να χωρέσει τ' όραμα του παιδιού σε τούτη την οθόνη!</p>

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Τα χωριά μας	ΦΙΚΡΕΤ ΝΤΕΜΙΡΑΓ Η ελιά της ιστορίας
<p>Τα χωριά μας είναι πελεκητά πάνω σε γκρεμούς ζυμωμένα με πλιθάρι στην αγκαλιά του κάμπου κι απάνω τους ο θεός που μας κοιτάζει πίσω από το πρόσωπο με τη διπλή ματιά του</p> <p>Δουλεύουμε το στάρι και τ' αμπέλι κοιμόμαστε στον ήσκιο της πορτοκαλιάς κι η ελιά μετρά το φως που μας σκεπάζει.</p> <p>Κι ολημερίς κτίζουμε τα σπίτια μας από χώμα και πέτρα από θεούς και εικόνες σπασμένα μάρμαρα και υδρίες πολλές.</p> <p>Και πάλι βουλιάζουμε στο χώμα στο σύνορο μιας άλλης γης στην άκρη, που μας κρατά μετέωρους μαζί με τις πέτρες και τους θεούς μας</p> <p>Κι όλο και ξανακτίζουμε τα σπίτια μας κάτω από τη διπλή ματιά του θεού.</p>	<p>Σε τούτη τη μικρή μητέρα γη την ηλιόλουστη τι άλλο άφησε η πληγή απ' το ακόντιό του ο Τούθμοσις ο Τρίτος της Αρχαίας Αιγύπτου; Κι απ' τον Χετταίο, που σαν αγέρας πέρασ' από δω, τι παρέμεινε πια εδώ, τι απέμεινε εδώ τελικά; Κάτω απ' αυτούς τους ουρανούς, ποιο θρόισμα στη συστοιχία του ήλιου και του πολιτισμού ήταν οι Δωριείς και οι Αχαιοί; Δεν είναι αυτοί που έπλασαν με τα ηλιόφωτα χέρια τους του μάρμαρου τους πρώτους ψιθύρους, λες και φύτευαν μ' αγάπη σπόρο στη γη;</p> <p>Δεν είναι αυτοί που έδωσαν μορφή στο πρώτο σοφό μωσαϊκό;</p> <p>Δώσε μου απάντηση ω ελιά, συνομήλικη της Ιστορίας, ω βράχε, που απ' τη σχισμάδα σου ξεπετάχτηκε συκιά!</p>

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ Ωδή για ένα σκοτωμένο τουρκάκι	ΜΕΧΜΕΤ ΓΙΑΣΙΝ Ποίημα για τις μέρες που δεν μας ανήκουν
<p><i>Stetson!</i> <i>You who were with me in the ships at Mylae!</i> <i>That corpse you planted last year in your garden,</i> <i>Has it begun to sprout? Will it bloom this year?</i> T. S. ELIOT, <i>Η Έρμη Χώρα</i></p> <p>Αυτός ο κάμπος π' απλώνεται μπροστά μου καταπράσινος στολισμένος με το κίτρινο της μαργαρίτας με το κόκκινο της παπαρούνας με το χαμόγελο της βιολέτας αυτός ο κάμπος ανοιχτός κάτω απ' τις θερμές αχτίνες του ήλιου φωτεινές αυτός ο κάμπος που μ' ένα χάδι απαλό δείχνει στην ψυχή μας το δρόμο της άνοιξης</p> <p>σ' αυτό τον κάμπο που δοξάζει τον Κύριο και την ψυχή του ανθρώπου σ' αυτό τον κάμπο που δοξάζει το σώμα και μουρμουρίζει το τραγούδι του ανθρώπου σ' αυτό τον κάμπο</p> <p>κείται σκοτωμένο ένα Τουρκάκι.</p>	<p>I.</p> <p>-Στέλλα να 'ταν τ' όνομά σου εσένα στο σπίτι αυτό που έμενες, θεία πριν από μας νά 'χες παιδιά κι αυτή στον τοίχο η φωτογραφία του γάμου σου τη μέρα μου να διηγείται, θείτσα αγαπημένη.</p> <p>-Στέλλα να 'ταν τ' όνομά σου εσένα που πριν από μας τα χέρια σου άπλωναν μπουγάδα στο μπαλκόνι που 'ν των δακτύλων σου τα ίχνη ακόμα στα μωσαϊκά και τριγυρνάει η φωνή σου στα δωμάτια θεία, θείτσα αγαπημένη.</p> <p>[...]</p> <p>III.</p> <p>Να σ' έβλεπα μια μέρα να μπορούσα αχ θα χαιρόμουν, πόσο θα χαιρόμουν.</p> <p>Όλες σου τις φωτογραφίες κρύβω κοριτσάκι -να τούτη είν' η γέννησή σου -κι η τούρτα με τα τρία σου κεράκια κει στη μανταρινιά από κάτω -στη θάλασσα εσύ κι ο Ντόναλντ Ντακ σωσίβιο -απ' τ' αυτοκίνητο το χέρι σου κουνάς -να οι γονείς σου χαμογελούνε κι εσύ σε 'με χαμογελάς.</p>

<p>Ένα συσπασμένο πρόσωπο κομμένο απάνω στον πόνο, ανάγλυφη ανήλικη μάσκα κομμένη στην αιωνιότητα για να ρωτά αν ο τόπος ήταν πράγματι πολύ στενός μέσα στο πανηγύρι της άνοιξης για να ρωτά αν υπάρχουν εθνότητες ανάμεσα στους λαούς της μαργαρίτας για να ρωτά ποιας εθνικότητας είναι το πράσινο χορτάρι.</p> <p>Ζεσταίνει ο ήλιος τις ρίζες και το χώμα. Ξεχειλίζει η αγάπη σαν δροσούλα μέσ' απ' τα φύλλα και τους ανθούς της ψυχής του ανθρώπου μέσα στην ανοιχτή ειλικρίνεια του κάμπου και μια ανάγλυφη τρομερή μάσκα ενός παιδιού κάτω απ' το πολύ του ήλιου το φως κινάει τα χείλη και μιλεί: «Ευχαριστώ. Με φέρατε σ' αυτό το δρόμο. Με φέρατε σ' αυτό το τέλος. Ευχαριστώ σας δικούς και ξένους.»</p> <p>Γη μου! Κοίμησέ τον γλυκά, νανούρισέ τον. Για σένα</p> <p>η φωνή του ποιητή ρωτάει και πάλι εφέτος τους εμπόρους των πετρελαίων και τους αποικιστές των πτωμάτων, ρωτάει τον Στέτσον:</p> <p>«Το κουφάρι που εφύτεψες πέρσι μέσα στον κήπο σου άρχισε να βλαστάει, θ' ανθίσει εφέτος;»</p> <p>(Απρίλης 1964)</p>	<p>Σε σένα θα τις δώσω κοριτσάκι όμως πότε πότε μου σφίγγεται η καρδιά κι αγωνιώ μήπως στον πόλεμο έχεις σκοτωθεί.</p> <p style="text-align: center;">IV.</p> <p>Είμαι περίεργος Ποιος Κύπριος Ρωμιός να διάβαζε το βιβλίο αυτό Έμεινε στη σελίδα σαρανταοχτώ. Ίσως στον πόλεμο να τον καλέσαν τότε Κι ήταν, για δεσ, ο τίτλος του βιβλίου «Ο άνθρωπος στρατιώτης δε γεννιέται»</p> <p>Πώς θα 'θελα με σένα αναμνήσεις να 'χα νάχομε φάει μαζί οι δυο μας παγωτό μαμπάκι, ο ένας στον άλλο να 'δινε το χέρι του σαν έκοβε ή το παλτό να τον βοηθούσε να φορέσει μια μέρα βροχερή. Και θα 'θελα να ξέρεις πως με τον ίδιο τον εαυτό μου απορώ -το βιβλίο τούτο τούτο που άφησες στη μέση έτσι πως θα μπορέσω εγώ να συνεχίσω εδώ.</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>Αίμα μυρίζει ολόγουρά μου αίμα.</p> <p>Εγώ φονιάς δεν είμαι μονιάστε μαζί μου της γλάστρας τα λουλούδια καλύμματα των κρεβατιών, καρέκλες και σεις φωτογραφίες μες στο άλμπουμ εγώ φονιάς δεν είμαι.</p> <p>Αίμα κυλάει ολόγουρά μου αίμα.</p> <p>Να ζούσατε να βλέπατε Εγώ φονιάς δεν είμαι.</p> <p style="text-align: right;">(Αγκυρα, 1979)</p> <p>[μτφρ.: Άνθη Καρρά, <i>Υλάντρον</i>, τχ. 2, Μάιος 2002]</p>
--	---

Π. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας (Π.Σ.Λ.):

1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 84)¹

⇒ έμφαση στο γεωφυσικό, βιοφυσικό και ανθρωπολογικό περιβάλλον του «κόσμου της Κύπρου» που ανέκαθεν ήταν *πολυσυλλεκτικός* (ένα χωνευτήρι πολιτισμών με βασικό φίλτρο τον *ελληνικό πολιτισμό*, τη συνείδηση της ελληνικότητας)

⇒ αναφορές στη λαϊκή παράδοση του νησιού, την ιστορία και τους εθνικούς αγώνες, τη θρησκευτική ζωή, τα σύγχρονα προβλήματα και την κοινωνική ζωή και δράση σε συνθήκες πολυπολιτισμικότητας και «διαπολιτισμικής ώσμωσης».

2. Λογοτεχνικός γραμματισμός² (Π.Σ.Λ., σ. 87)

i. **ποίηση “του εμείς”** (σύσταση συλλογικότητας) ≠ **ποίηση “του εγώ”** (λυρική)

ii. προπαιδεία στη **νεότερη ποίηση** (βασικά γινώσματα)

3. Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 94)

⇒ Έχουν το ίδιο θέμα, το οποίο πραγματεύονται από διαφορετική οπτική γωνία, χωρίς ωστόσο η σχέση τους να είναι αντιθετική αλλά, μάλλον, *παραπληρωματική* (κατά βάση συμπληρώνουν επιμέρους πτυχές του θέματος «ο τόπος μου»).

⇒ Τα συγκεκριμένα κείμενα τονίζουν την ιστορικο-κοινωνική διάσταση του λογοτεχνικού φαινομένου και συμβάλλουν στην «πολιτισμική εγγραμματοσύνη» των μαθητών (σχέσεις της λογοτεχνίας με την ιστορία και την κοινωνία, κοινωνική λειτουργία της λογοτεχνίας και γενικά της τέχνης)

4. Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σ. 96)

⇒ Βλ. πιο κάτω σχετικές δραστηριότητες

5. Διαθεματικές συναρτήσεις – Σύγκριση/συνεξέταση με άλλες μορφές τέχνης (Π.Σ.Λ., σσ.74, 94)

⇒ Βλ. πιο κάτω σχετικές δραστηριότητες

6. Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σς. 94-95)

⇒ Βλ. πιο κάτω σχετικές δραστηριότητες

7. Δημιουργική γραφή (Π.Σ.Λ., σ.75)

⇒ Βλ. πιο κάτω σχετικές δραστηριότητες

¹ Οι παραπομπές στις σελίδες του Π.Σ.Λ. γίνονται με βάση τη συγκεντρωτική έκδοση των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων.

² Εδώ αναφέρονται μόνο τα στοιχεία του λογοτεχνικού γραμματισμού που υπηρετεί το παρόν σενάριο.

III. ΑΞΟΝΕΣ «ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ» ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ (ενδεικτικές ερωτήσεις)

1. Μελετήστε τα τρία πρώτα ποιήματα (Σεφέρη, Βρεττάκου, Καρούζου) και εντοπίστε τα κύρια στοιχεία που συνθέτουν τον ελληνικό κόσμο σύμφωνα μ' αυτά. Συνθέστε τώρα τον κόσμο αυτό στην ολότητά του με βάση μόνο τα στοιχεία αυτά.
2. Εντοπίστε στα ποιήματα αυτά τα ουσιαστικά και τους επιθετικούς προσδιορισμούς, εξηγώντας τη λειτουργία τους μέσα στα ποιήματα.
3. **(α)** «...αντιγραμμένο...κλιμακωτά...»: εξηγήστε τη λειτουργία της μετοχής και του επιρρήματος για τη σύνθεση του ελληνικού τοπίου στο ποίημα του Σεφέρη. **(β)** Ποιο στοιχείο του ελληνικού τοπίου απουσιάζει από το ποίημα αυτό και ποιο ποίημα το συμπληρώνει;
4. Προσδιορίστε ποια στοιχεία, άψυχα και έμψυχα, συγκροτούν την Ορθοδοξία στο ποίημα του Ν. Καρούζου.
5. Να συγκρίνετε το ποίημα του Ν. Βρεττάκου με το παρακάτω ποίημα του Κ. Μόντη. Πού συναντώνται και πώς;

Έλληνες ποιητές για την ελληνική γλώσσα

Χωρίς τη δική της ποίηση
τι ποίηση θα μπορούσαμε να γράψουμε εμείς;

6. Να συγκρίνετε το ποίημα του Ν. Βρεττάκου μ' εκείνο του Β. Λοϊζίδη. Τι διαφοροποιεί την αναφορά του καθενός στη γλώσσα και γιατί;
7. Η εικόνα του τόπου που δίνει ο Τ. Νικηφόρου στο ποίημα «Ελλάδα 1979» θυμίζει εκείνην που είδατε στα προηγούμενα ποιήματα; Πού νομίζετε ότι οφείλεται η διαφορά και από πού το καταλαβαίνουμε *εξ αρχής*;
8. Συγκρίνετε τις σειρές ποιημάτων: Σεφέρη – Βρεττάκου – Καρούζου και Νικηφόρου – Λοϊζίδη. Σε ποιο από τα ποιήματα κάθε σειράς είναι πιο έντονη η ανθρώπινη παρουσία;
9. Ο Τ. Νικηφόρου είναι Θεσσαλονικιός ποιητής, ενώ ο Β. Λοϊζίδης Κύπριος. **(α)** Ποια κοινή τους στάση απέναντι στην κοινωνία όπου ζουν διαπιστώνετε; **(β)** Εντοπίστε τα φαινόμενα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας του τόπου τους που προκαλούν περισσότερο την κριτική του καθενός από τους δύο ποιητές.
10. Και τα δύο ποιήματα αναφέρονται σε «ξένους»: σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν; [ελέγξτε, **α)** αν πρόκειται για την *ίδια* ομάδα ανθρώπων, και **β)** ποια είναι η *συνεισφορά* τους στον τόπο – κατά την άποψη των δύο ποιητών].
11. Σε τι διαφέρει η κριτική που ασκεί στην Ελλάδα ο Γ. Σουρής στο παρακάτω ποίημά του (1910) από τον τρόπο με τον οποίο την ασκεί ο Τ. Νικηφόρου το 1979; Ποιον τρόπο θα επιλέγατε εσείς, και γιατί;

<p>Ποιος είδε κράτος λιγοστό σ' όλη τη γη μοναδικό, εκατό να εξοδεύει και πενήντα να μαζεύει;</p> <p>Να τρέφει όλους τους αργούς, νά 'χει επτά Πρωθυπουργούς, ταμείο δίχως χρήματα και δόξης τόσα μνήματα;</p> <p>Νά 'χει κλητήρες για φρουρά και να σε κλέβουν φανερά, κι ενώ αυτοί σε κλέβουνε τον κλέφτη να γυρεύουνε;</p> <p>Όλα σ' αυτή τη γη μασκαρευτήκαν ονείρατα, ελπίδες και σκοποί, οι μούρες μας μουτσούνες εγινήκαν δεν ξέρομε τί λέγεται ντροπή.</p> <p>Σπαθί αντίληψη, μυαλό ξεφτέρι, κάτι μισόμαθε κι όλα τα ξέρει. Κι από προσπάππου κι από παππού συγχρόνως μπούφος και αλεπού.</p>	<p>Θέλει ακόμα -κι αυτό είναι ωραίο- να παριστάνει τον ευρωπαϊό. Στα δυο φορώντας τα πόδια που 'χει στό 'να λουστρίνι, στ' άλλο τσαρούχι.</p> <p>Σουλούπι, μπόϊ, μικρομεσαίο, ύφος του γόη, ψευτομοιραίο. Λίγο κατσούφης, λίγο γκρινιαρής, λίγο μαγκούφης, λίγο μουντάρης.</p> <p>Και ψωμοτύρι και για καφέ το «δε βαρυνέσαι» κι «ωχ αδερφέ». Ωσάν πολίτης, σκυφτός ραγιας σαν πιάσει πόστο: δερβέναγας.</p> <p>Δυστυχία σου, Ελλάς, με τα τέκνα που γεννάς! Ω Ελλάς, ηρώων χώρα, τι γαιδάρους βγάζεις τώρα;</p> <p>----</p> <p>μαγκούφης: κακομοίρης και μοναχός μουντάρης: αυτός που βάζει τα χέρια του σε ξένα πράγματα· (συνήθως) ο γυναικάς</p>
---	--

12. Να αντιπαραβάλετε το ποίημα του Κ. Μιχαηλίδη με το απόσπασμα του Γ. Σεφέρη. Ποια επιπλέον στοιχεία προσθέτει ο πρώτος στο ελληνικό τοπίο; Με ποιο ακόμη ποίημα από εκείνα που είδαμε στην αρχή θα το συσχετίζατε, και με βάση ποιο στοιχείο;
13. Στο ποίημά του «Η ελιά της ιστορίας» ο Φ. Ντεμιράγ κάνει μια αναδρομή σε λαούς που πέρασαν από το νησί, αφήνοντας σημάδια της ιστορικής παρουσίας τους σ' αυτό. Ποια αποδεικνύεται πιο «ανθεκτική» στον χρόνο, και γιατί; Πώς αυτό επιβεβαιώνεται στο ποίημα του Κ. Μιχαηλίδη;
14. (α) Σε ποιους στίχους αποτυπώνεται η αρμονία της δωρικής/αχαϊκής παρουσίας με το φυσικό περιβάλλον του νησιού στο ποίημα του Ντεμιράγ;
(β) Σε ποιους απευθύνεται το ποιητικό υποκείμενο στο ποίημα του Φ. Ντεμιράγ; Τι σας κάνει εντύπωση; Γιατί πιστεύετε επιλέγονται αυτοί οι «συνομιλητές» και όχι άλλοι, πιο αναμενόμενοι;
15. Ποιος είναι ο ρόλος της προμετωπίδας στο ποίημα του Π. Μηχανικού; Επιβεβαιώστε τον με στίχους από το ποίημα.
16. Ο Μ. Γιασίν συνθέτει ένα «σπονδυλωτό» ποίημα από επιμέρους μέρη-«επεισόδια», στα οποία το ποιητικό υποκείμενο ανασυγκροτεί την ανθρωπογεωγραφία του τόπου του από ορισμένα «ίχνη»: (α) ποια είναι αυτά τα ίχνη και γιατί πιστεύετε ο ποιητής επιλέγει αυτόν τον τρόπο για να μιλήσει για την τραγωδία του τόπου του; (β) τι αισθήματα προκαλεί στο ποιητικό υποκείμενο η «επόμενη μέρα» για τον εαυτό του; (γ) πώς καταλαβαίνετε τώρα τον τίτλο «Ποίημα για τις μέρες που δεν μας ανήκουν»;

17. Να συγκρίνετε το ποίημα του Π. Μηχανικού με αυτό του Μ. Γιασίν. **(α)** Ποια αισθήματα διακατέχουν τους δύο ποιητές για το γεγονός που περιγράφουν; Ποια στοιχεία των ποιημάτων το επιβεβαιώνουν; **(β)** Οι δύο ποιητές είναι διαφορετικής καταγωγής: υπάρχει κάτι που σας κάνει εντύπωση στον τρόπο που περιγράφουν τον τόπο τους την «επόμενη μέρα»; Πώς εξηγείτε τη σύμπτωση των αισθημάτων τους για τις συγκρούσεις, τη βία, τον πόλεμο;
18. Ποιους νομίζετε ότι κρίνουν με τα ποιήματά τους οι Π. Μηχανικός και Μ. Γιασίν; Τι τους προσάπτουν; Τεκμηριώστε την απάντησή σας με συγκεκριμένα στοιχεία από τα δύο ποιήματα.
19. Ποιο είναι το κοινό στοιχείο της μορφής και των εννέα ποιημάτων της ενότητας; Να τα συγκρίνετε με ποιητικά κείμενα της παράδοσης που περιλαμβάνονται σε άλλες ενότητες, είτε του τωρινού βιβλίου σας είτε εκείνου της Α΄ Γυμνασίου, και να εντοπίσετε τις βασικές διαφορές μεταξύ του παραδοσιακού και νεωτερικού ποιητικού λόγου.
20. Ποια από τα εννέα ποιητικά κείμενα της ενότητας νομίζετε ότι έχουν πιο έντονο λυρικό χαρακτήρα; Ποια στοιχεία τους συμβάλλουν σ' αυτό;

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

21. Χωρίστε τα κείμενα της ενότητας σε δύο κατηγορίες με κριτήριο το πώς περιγράφουν τον τόπο και τους ανθρώπους του. Ποιες λειτουργίες της λογοτεχνίας μπορείτε να διακρίνετε με βάση την ομαδοποίηση που κάνατε; Σας εκφράζει κάποια περισσότερο;
22. Δείτε συνολικά όλα τα ποιήματα αυτής της ενότητας: αισθάνεστε ότι έχουν τονισμένο το στοιχείο της *εντοπιότητας* (αφορούν μόνο έναν συγκεκριμένο τόπο), ή μήπως, με αφετηρία έναν συγκεκριμένο τόπο, μιλούν γενικά για την «πατρίδα» (μπορούν να τα νιώσουν και άνθρωποι από άλλες χώρες) ως φορείς *οικουμενικών αξιών*, και ποιων;

ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ

23. Ποια στοιχεία νομίζετε εσείς ότι συνθέτουν τον «ελληνικό κόσμο» σήμερα; Σε ποια απ' αυτά αισθάνεστε ότι θα 'πρεπε να ασκήσει κανείς εποικοδομητική κριτική;
24. Τι θα διαφοροποιούσατε, αν κάνατε το ίδιο για τον τόπο όπου ζείτε;

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

25. Κάντε ένα παιχνίδι: αντικαταστήστε στο ποίημα του Ν. Βρεττάκου το επίθετο «ελληνική» γλώσσα με ένα επίθετο που να δηλώνει άλλη γλώσσα (μπορείτε να διαλέξετε από εκείνες που μιλούν συμμαθητές/-τριές σας από άλλες χώρες). Τι παρατηρείτε; Νιώθετε την ανάγκη να αλλάξετε κάτι άλλο στο υπόλοιπο ποίημα; Τι συμπεραίνετε; ποιο νομίζετε ότι είναι το *ουσιαστικό* νόημα για τη «γλώσσα των αγγέλων» που θέλει να μεταδώσει το ποίημα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΡΤΗΣΕΙΣ

26. Με ποια περίοδο της ελληνικής ιστορίας θα συνδέατε το ποίημα του Ν. Καρούζου και γιατί;
27. (α) Εντοπίστε θρησκευτικές εικόνες που ακολουθούν την τεχνοτροπία εκείνης της εποχής και συγκρίνετε τις μορφές των εικόνων με τους πρώτους στίχους του ποιήματος «Η Ορθοδοξία». Τι παρατηρείτε; (β) Αναζητήστε θρησκευτικές εικόνες ή και θρησκευτικούς πίνακες από ζωγράφους της Δυτικής Ευρώπης και συγκρίνετέ τις με τους ίδιους στίχους του ίδιου ποιήματος. Καταγράψτε ή συζητήστε τις παρατηρήσεις σας.
28. Δοκιμάστε να εντάξετε ιστορικά όλα τα ποιήματα της ενότητας. (α) Ποιες ιστορικές περιόδους εντοπίζετε; (β) Ποια από τα ποιήματα δεν μπορούν να ενταχθούν κάπου και γιατί; Τι χαρακτήρα τους δίνει αυτό;

ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΕΧΝΗΣ

29. Αναζητήστε στο youtube ή αλλού μελοποιημένους στίχους που τραγουδούν τον ελληνικό τόπο. Με ποιον τρόπο η μουσική ενισχύει την υποβλητικότητα των στίχων;
30. Αναζητήστε ζωγραφικούς πίνακες λαϊκών και επώνυμων ελλήνων ζωγράφων, παλαιότερων και νεότερων, που να αποτυπώνουν τον τόπο και συγκρίνετέ τους με ποιήματα όπως εκείνα των Σεφέρη και Μιχαηλίδη. Ποια από τις δύο τέχνες, η μουσική ή η ζωγραφική, αισθάνεστε ότι αφήνει περισσότερο «χώρο» στο να φανταστείτε τον τόπο, δίνει δηλαδή περισσότερες δυνατότητες στην ενσυναίσθηση (να «νιώσετε» τον τόπο) και κεντρίζει περισσότερο τη δημιουργικότητά σας;

IV. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Πώς υπηρετήσαμε τους τρεις πυλώνες των ΝΑΠ –άρα πώς συμβάλουμε στη διαμόρφωση του ανθρώπου του 21ου αι.– με την επιλογή των παραπάνω κειμένων και με τη μεθόδευση της διδασκαλίας/συνεξέτασής τους;

- ✓ **Επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων (γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή):**
  - ⇒ Αντιπροσώπευση κειμένων, στη συγκεκριμένη περίπτωση ποιητικών, από την αξιόλογη παραγωγή τόσο της ευρύτερης νεοελληνικής όσο και, ειδικότερα, της κυπριακής λογοτεχνικής δημιουργίας, γραμμένης σε ελληνική γλώσσα μαζί με κείμενα από μετάφραση
  - ⇒ Έμφαση σε στοιχεία του λογοτεχνικού γραμματισμού που αφορούν ιδίως τον ποιητικό λόγο.
- ✓ **Καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη:**
  - ⇒ Επίγνωση των στοιχείων που συγκροτούν την πολιτισμική ταυτότητα, την εικόνα του «γενέθλιου τόπου», και συντείνουν στην ισόρροπη ψυχοσυναισθηματική ωρίμανση των μαθητών/-τριών εμπεδώνοντας αυτοσυναίσθημα και βοηθώντας στην αυτοσυνειδησία τους (κατασκευή ταυτότητας).
  - ⇒ Αναγνώριση των οικουμενικών διαστάσεων που έχουν ζητήματα που αφορούν τον τόπο μας και της εγρήγορης στάσης που πρέπει να διακρίνει τον δημοκρατικό πολίτη για την προάσπιση θεμελιωδών αξιών και δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως η ειρήνη, η συναδέλφωση, η κοινωνική αλληλεγγύη, η αγωνιστικότητα κλπ.
  - ⇒ Συνειδητοποίηση του πόσο σημαντική είναι η δράση του ανθρώπινου παράγοντα για τη διαμόρφωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός τόπου και αντίστοιχη επίγνωση της προσωπικής ευθύνης του καθενός.
  - ⇒ Συνειδητοποίηση ότι η εξέλιξη μπορεί να εκληφθεί ως (και συχνά είναι και) αλλοτρίωση.
  - ⇒ Καλλιέργεια του αισθητικού γούστου των μαθητών/τριών και ενασχόλησή τους με δημιουργικές δραστηριότητες.
- ✓ **Ανάπτυξη κομβικών δεξιοτήτων, ικανοτήτων-κλειδιών που απαιτούνται στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα:**
  - ⇒ Δεξιότητες αντιπαραβολής και σύγκρισης, μέσα από το συσχετισμό των κειμένων, αναλυτική και συνθετική σκέψη. Ενεργοποίηση άλλων γνώσεων (εδώ: ιστορικές, τέχνης, γεωγραφικές) για να φωτιστούν σημαίνουσες πτυχές των κειμένων.
  - ⇒ Αναγνώριση της πολλαπλότητας και ασυμμετρίας των οπτικών γωνιών (του τρόπου θέασης της πραγματικότητας), ενσυναισθητική ικανότητα, κριτική πολιτισμική εγγραμματοσύνη.
  - ⇒ Ικανότητα συλλογικής εργασίας και διαπροσωπικής ανταλλαγής πληροφοριών.
  - ⇒ Λελογισμένη και δημιουργική χρήση των ΤΠΕ, στοχευμένη στις ανάγκες του λογοτεχνικού μαθήματος.